

In heilige verbondenheid

Herderlijke Brief van de bisschoppen
van de Oud-Katholieke Kerk van Nederland
(februari 1992)

*Ga vrolijk langs Gods wegen
gedragen door zijn zegen
gedreven door zijn Geest;
en vele tochtgenoten
zullen je vaart vergroten:
gemeenschap is een feest!*

*en ben je ooit verlaten
omdat ze je vergaten
door zorgen of door schuld:
wees niet te zeer verbolgen
en blijf je weg vervolgen
met trouw en met geduld.*

*en komen soms de vragen
of ooit die Dag zal dagen
waarop je hart zich richt:
verzamel al je krachten
en blijf de Heer verwachten
vanuit het Vergezicht!*

*want niemand loopt verloren
die naar de Stem wil horen
langs welke weg hij reist;
en nieuw verwekt vertrouwen
laat altijd iets aanschouwen
dat naar de Toekomst wijst !*

Nikola Kommunititeit

INHOUDSOPGAVE

In heilige verbondenheid.....	1
Veranderingen vergen veel.....	2
In het voetspoor van de bijbel.....	4
Onverbreekelijke trouw	6
Van gegeven belofte leven.....	8
Gebed van de inzegening	10
Gezegend om tot zegen te zijn	11
Als het onverbreekelijke gebroken is	12
Hertrouw en kerkelijke inzegening.....	14

In heilige verbondenheid

Aan de huwelijksgemeenschap tussen man en vrouw wordt door het bijbels getuigenis en de kerkelijke traditie een grote waarde toegekend. Hoge verwachtingen en grote verantwoordelijkheden gaan daarmee gepaard. Sinds vele tientallen jaren voltrekken zich veranderingen in onze samenleving die de vanzelfsprekendheden van de generaties vóór ons doorbreken. Kerkelijke opvattingen en de gedragslijn van christenen worden aangevochten. Soms wordt dat als een uitdaging tot getuigenis ervaren, maar niet zelden ook als een onrustbarende ontluistering van kostbare waarden. Dat brengt ons er toe ons opnieuw te bezinnen op de evangelische uitgangspunten en te herijken wat wij, in navolging van hen die ons voorgingen, hebben verstaan en gedaan.

In voorgaande jaren is met onze geestelijken herhaaldelijk gesproken over de pastorale zorg en de houding van de kerkelijke gemeenschap ten opzichte van hen, die tot echtscheiding besloten. Toen is vanuit de synode en bij hen die in het pastoraat werkzaam zijn de vraag gerezen of de gedragslijn van onze kerkgemeenschap ten aanzien van hen, die na de ontbinding van hun huwelijk een nieuwe relatie aangaan en om de inzegening van hun huwelijk vragen, niet gewijzigd zou kunnen worden.

Tot nu toe worden zij immers wel als gehuwden beschouwd en aanvaard, maar een kerkelijke inzegening behoort niet tot de mogelijkheden. Voor velen is dit een onbegrijpelijke en voor het pastoraat onvruchtbare opstelling en gepleit wordt voor een minder strakke regeling, zoals die ook bij andere kerken wel gevonden wordt.

We hebben daarbij in ogenschouw te nemen dat menig een in onze dagen veelal ongezoekt een levenspartner vindt, die gescheiden blijkt te zijn. Ook kan het voorkomen dat thans de huwelijksinzegening wordt ontzegd aan hen die eerder officieel gehuwd waren, terwijl we het sacrament wèl bedienen aan hen die een langdurige en intensieve relatie hebben verbroken die formeel geen huwelijk was,

maar wel zulke verwachtingen wekte.

Anderen vragen zich echter af of het huwelijk wel in ere wordt gehouden als de kerk er toe overgaat zo'n nieuwe verbintenis te zegenen. Wordt het beginsel van de onverbreekelijke trouw daardoor niet ontkracht? Worden dan diegenen niet door de kerk in de steek gelaten, die zich vanuit hun geloof inspannen voor het behoud van een bedreigde verbintenis? Laten we ons op die manier niet méér gezeggen door de geest van de tijd dan dat we wandelen in de roeping, waarmee wij als kerk en als gehuwden van Godswege geroepen zijn?

Veranderingen vergen veel

Wanneer we de geschiedenis van de huwelijkse relaties overzien, zullen we moeten vaststellen dat vormen en normen die ons beeld van het huwelijk bepalen maatschappelijk begrensd en door tijdsomstandigheden bepaald zijn. Zo had bijvoorbeeld het huwelijkscontract vroeger met name betekenis voor het veilig stellen van het levensonderhoud van de partners en hun nakomelingen. Nu in onze dagen de alleenstaande evenzeer aanspraak kan maken op een eigen woning en op sociale voorzieningen is dat een reden minder om te trouwen of getrouwd te blijven. Was arbeid en voortzetting van het bedrijf in de agrarische samenleving een verbindende factor voor het samengaan van man en vrouw, in de moderne samenleving ligt dat anders. Tot de vanzelfsprekendheden van vroeger hoorde de opvatting dat het gezinsverband de hoeksteen van kerk en samenleving was; in onze cultuur die aandacht heeft voor individuele ont-plooiing en daartoe mogelijkheden biedt, staat die opvatting ter discussie. Voorts wordt de beleving van de seksualiteit niet meer uitsluitend met het voortbrengen van kinderen en met het gehuwd zijn verbonden.

Wat de oorzaken ook mogen zijn, te constateren valt dat zich in korte tijd ingrijpende veranderingen voltrokken hebben. Die vergen dan ook veel van onze generatie, zowel van de ouderen als van de

jongeren. Al is er reden tot bezorgdheid om het sterk toegenomen aantal echtscheidingen, om de lichtvaardigheid waarmee huwelijken soms worden gesloten, om de op hol geslagen individualisering en om de kortzichtigheid waarmee tijdelijke doelen nagejaagd worden ten koste van duurzame verbintenissen, we moeten ons ervoor hoe-den eenzijdig de negatieve kanten van de huidige ontwikkelingen naar voren te halen. Er zijn ook positieve elementen waar te nemen en niet weinigen ervaren de veranderingen als een bevrijding en een opluchting. Immers, wanneer factoren die vroeger een huwelijk be-paalden thans hun dwangmatigheid verliezen, kan er ook veel on-waarachtigheid uitgebannen worden. Menselijke waarden kunnen meer dan voorheen tot gelding komen: de vrijheid van persoonlijke keuze, een gelijkwaardig partnerschap, de mogelijkheid tot zelfont-plooiing met name voor de vrouw. Er worden echter zo niet zwaar-dere, in ieder geval andere eisen aan de partners in een huwelijk ge-steld, als de dwingende regels en de voorgeschreven koers van weleer geen houvast meer bieden. Waar het huwelijk maatschappe-lijk zwakker komt te staan, is de vraag des te klemmender of het in-nerlijk wel sterk genoeg is en gesterkt wordt.

Misschien biedt de huidige ontwikkeling wel een kans om het huwelijksverbond opnieuw als een geschenk te zien en te beleven juist nu mensen minder dan voorheen ertoe gedwongen worden. Het is soms goed om van vanzelfsprekendheden los te komen en op-nieuw de kern waarom het gaat te ontdekken. Wel zullen we ons te hebben realiseren dat, wat voor de één een boeiende zoektocht is, voor de ander een duizelingwekkende ervaring kan worden bij ge-brek aan houvast en aan een basis voor vertrouwen. Niettemin kun-nen we in onze tijd getroffen worden door medemensen, die hun huwelijk een eigentijdse vorm hebben gegeven in een vanzelfspre-kend trouwverbond voor het leven. Ook bij jongeren valt menigmaal bij alle wantrouwen jegens traditionele instituties een oprecht zoe-ken te bespeuren naar zin en betekenis van overgeleverde waarden en naar een begaanbare weg.

In het voetspoor van de bijbel

Elke tijd heeft invloed op de vorm en de kleur van de huwelijksrelatie en is een factor van betekenis voor de aard van deze menselijke betrekkingen en de daarbij gehanteerde normen. Dat geldt ook voor de wijze waarop in de bijbel het huwelijk wordt beleefd en erover wordt gesproken. Huwelijksluiting en seksualiteit komen soms in bijbelboeken ter sprake op een wijze die ons eerder bevreedend dan bevrijdend voorkomt. Aartsvaders en sommige koningen waren met meer vrouwen gehuwd, hetzij om nakomelingen te garanderen, hetzij om hun koninklijke status te bevestigen. Toch verhindert dat de bijbelschrijvers niet om hen 'Gods vrienden' of 'mannen naar Gods hart' te noemen, al wordt er wel streng geoordeeld als koningen zich de vrouw van een ander toe-eigenen. Anderzijds wijst het scheppingsverhaal (Genesis 2, 23-24), sprekend van het één zijn van man en vrouw, in de richting van het monogame huwelijk. Al komt dat in de geboden zó niet uitdrukkelijk ter sprake, in de psalmen en bij de profeten lijkt het verondersteld. In het licht van de trouw waarmee God zijn mensen zegent is het vanzelfsprekend geworden.

Bij de evangelisten en in de apostolische brieven wordt er eveneens betrekkelijk weinig over het huwelijk als zodanig geschreven. Daar is ook sprake van normen die typerend zijn voor een bepaalde tijd, met name waar man en vrouw als niet gelijkwaardig worden voorgesteld. In deze teksten is echter ook veelvuldig sprake van liefde en trouw, van vergeving en barmhartigheid als genadegaven die mensen doen leven in verbondenheid met God en met de naaste. *"Wandelt in de liefde, gelijk Christus u heeft liefgehad"* (Efeziërs 5, 1) is een apostolisch woord, dat niet exclusief voor een trouwdag geschreven is. Het is een roep, die uitgaat naar heel het menselijk samenleven en naar de gemeenschap van de in Christus gedoopten in het bijzonder.

De gemeente vormt dan ook in deze context het koor waaraan de gehuwden hun bruiloftslied ontleen van wederkerige dienstbaarheid waarvoor Christus toonaangevend is. Man en vrouw wor-

den naar voren gehaald, omdat zij in hun trouwverbond een bijzondere rol te vervullen hebben in wat wel eens genoemd is "de pantomime van het heil" (Efeziërs 5, 15-33).

*ik ben op zoek
naar een thuis:*

*waar mensen wonen
die als vrede zijn
en waar de liefde
ons wonen laat
en waar handen genoeg zijn
om het lief en het leed
samen te dragen
zo een huis en
mensen die zo leven
vertellen je
van God.*

Bert Wirix in: "Als de dageraad nog donker is".

Waar er in de bijbel over het huwelijk gesproken wordt is dat niet zozeer in termen van een maatschappelijke instelling of een wettelijke regeling, al spelen die elementen wel een rol bij de concrete vormgeving. Meer dan een contract betreft het een wijze van omgaan met elkaar, zoals het eerder om een levenswijze dan om een leerstuk gaat. Met de liefde van Christus als grondtoon zoekt de apostel man en vrouw op elkaar af te stemmen. Kenmerkend blijkt te zijn dat het zwakke door het sterke niet verdrongen maar gedragen wordt, dat niemand zich zelf genoeg is, maar de één aan de ander levenskracht ontleent. In het dragen van elkaars lasten komt het liefdesgebod tot vervulling (Romeinen 13, 8-10; Galaten 6, 2).

In de ruimte van de goddelijke liefde heeft het samengaan van man en vrouw een eigen plaats en een unieke betekenis, die vooral daarin bestaat dat het allesomvattende trouwverbond voor altijd

geldt. Daarin mogen mensen zich geroepen en gedragen ween door God, die ons in Jezus de kracht van zijn bevrijdende liefde heeft gegeven. Het is mede door die levensverbintenis van gehuwden dat de gemeente besef krijgt van het geheim van Gods aanwezigheid en van zijn weg met mens en schepping. Door de apostelen van het Nieuwe Verbond wordt in de lijn van de profeten van het Oude Verbond het huwelijk dan ook als uitbeelding en getuigenis van Gods eigen trouw aan zijn mensen gezien. Aan de weg die gehuwden gaan is voor de partners zelf, maar evenzeer voor hun kinderen en allen rondom hen heen, de boodschap af te lezen dat ons leven zich niet in een leegte afspeelt maar geworteld en gegrondvest is in de liefde (Efeziërs 3, 17-18).

Hoe verheven ook over het huwelijk in de Schrift en binnen de kerk gesproken en gezongen wordt, het betreft gewone mensen die in hun alledaagse doen zijn opgenomen in de beweging van het heil. We spreken van een heilige verbondenheid, toch is de vindplaats niet in de hemel maar op de aarde, bij gewone mensen met hun aantrekkelijkheden en onhebbelijkheden, met hun lief en hun leed, in hun jong-zijn en oud-zijn, in kracht en onmacht.

Onverbrekelijke trouw

"Wat God verenigd heeft, dat zal de mens niet scheiden" (Marcus 10, 9). Dit evangeliewoord is geen slogan, die als een machtsmiddel door de één tegenover de ander gehanteerd mag worden, al is dat in de loop der geschiedenis wel gebeurd. Er wordt geen constatering gedaan die voor elk willekeurig huwelijk geldt, hier wordt geloofstaal gesproken die ons oproept het menselijk gegeven van het huwelijk te eerbiedigen als een geheimenis dat groter is dan ons hart. Als Jezus door de Farizeeën gevraagd wordt of het een man geoorloofd is zijn vrouw weg te zenden, antwoordt hij dat dit het huwelijk fundamenteel aantast: zulke gedachten zijn niet uit God, of het nu de man betreft die zijn vrouw wegzendt, of de vrouw die haar man verlaat (Marcus 10, 12). De onverbrekelijkheid is uitgangspunt "vanaf den beginne" en het huwelijk komt daar tot vervulling. Dat

klinkt in het evangelie niet als een ijzeren wet, maar als de goddelijke wegwijzer op een weg die verder reikt dan de horizon van onze menselijke maten en mogelijkheden.

Wel komt daar ter sprake de zogenaamde scheidingsbrief, die Mozes reeds wegens "de hardheid van het hart" toestond. Waar mensen de huwelijkstrouw niet hebben kunnen volhouden wordt deze nooduitgang gewezen. Daarmee is het fundament van het huis van het huwelijk niet ondergraven. Wanneer iemand zijn of haar partner verlaat om een ander aan te hangen, wordt de nieuwe verbintenis dan ook niet als een nieuw begin aangeprezen. Integendeel, het wordt de definitieve breuk van de trouwbelofte en een inbreuk op een heilig beginsel genoemd (Marcus 10, 11-12).

Zich beroepend op de Heer wijst de apostel Paulus allereerst de weg van de verzoening daar waar van scheiding sprake is. Hij laat ook een uitweg open voor mensen die van elkaar vervreemd zijn geraakt vanwege fundamentele verschillen die in dat verband samenhangen met het al dan niet gedoopt zijn (1 Korintiërs 7, 10-15). Het laten gaan van een partner die wil scheiden kan in dienst staan van de vrede, waartoe we geroepen zijn, zo lezen wij daar.

Als we in het evangelie naar wegwijzers zoeken, vinden we vóór alles een oproep tot radicale overgave aan het beginsel van de onverbreekelijke huwelijksband. Bij Jezus is dat geen eis, die er van buiten af aan toegevoegd wordt, veeleer is het de vrucht die rijpt in het klimaat van liefde en trouw. De ontrouw begint bij Jezus dan ook niet daar waar waarneembaar een grens overschreden wordt, maar in het hart, waar de koers van het mensenleven bepaald wordt.

Het "verlaten van vader en moeder", om zich aan de ander te hechten wordt in het evangelie niet zonder reden in verband gebracht met het verlaten van alle bindingen door de leerlingen van Jezus om hem te kunnen volgen en ook met het loslaten van al wat hij bezit door de jongeman, die veel goederen had (Matteüs 19; Marcus 10). Dat zijn geen natuurlijke processen die vanzelf tot stand komen. Mensen worden weggeroepen uit hun oude bindingen en

opgeroepen om zich over te geven aan een nieuwe verbondenheid.

Het evangelie laat er geen misverstand over bestaan dat het hier gaat om een smalle weg; niet verzwegen wordt dat er op helder zicht vaak gewacht en dat er om zegen soms geworsteld moet worden. Maar zoals op de bruiloft van Kana is er ook reden tot vrolijkheid vanuit het vertrouwen in de aanwezigheid van de Heer, die ons verwonderd doet staan.

De radicaliteit van het evangelie ten aanzien van de onverbreekelijkheid van het huwelijk kan er gemakkelijk toe leiden vooral mensen met schuld te beladen, die hier falen en het gestelde doel niet halen. Laten we dan niet vergeten dat zulke radicale woorden ook geschreven staan over de broederlijke omgang in de gemeente, over de verhouding tussen rijken en armen, over de vergevingsgezindheid van alle kinderen Gods en over de eenheid van zijn kerk op aarde. Vragen we als christen of als kerk niet vaak van gehuwden dat zij zich voorbeeldig gedragen, terwijl wij ons tekort schieten als vanzelfsprekend aanvaarden op zoveel andere momenten waarop heil gerealiseerd dient te worden?

Van gegeven belofte leven

Grote woorden worden erbij de inzegening van een huwelijk gebruikt. We nemen ze misschien in de kerk gemakkelijk in de mond als wens en bede, als opdracht en belofte. Moeilijker is het om ze in de weerbarstigheid van alle dag en in de kleinheid van je eigen bestaan tot klinken te brengen. Het kan jonge mensen, maar hen niet alleen, beducht maken om zich aan de weg van het huwelijk toe te vertrouwen. De ervaring van zovelen die op hun schreden terugkeerden, doen hen ook vragen stellen naar de begaanbaarheid ervan. Waar halen we immers de moed vandaan om de toekomst anders in te gaan dan met de afwachtende houding van "we zullen wel zien hoever we komen"? Toch is juist in de ruimte van de kerk te horen dat het heilige niet ver weg is van het gewone en dat kleine mensen tot dienaars van Gods grootheid worden. Wij zijn ook de eersten niet

die ons deze dingen afvragen en ze zijn ook allerminst vanzelfsprekend. Voor ons uit gaan de getuigen, die met vrijmoedigheid op weg zijn gegaan om gaandeweg te groeien in een liefde die sterker bleek dan het kwaad en te delen in een trouw die tot troost werd in de verdrukkingen.

"Van een ieder aan wie veel gegeven is, zal veel gevraagd worden" (Lucas 12, 48). Dit woord is weliswaar door Jezus niet gesproken met het oog op hen die getrouwd zijn, wel brengt het ons te binnen dat waar het evangelie spreekt over wat van ons gevraagd wordt, daarmee steeds verbonden is wat aan ons gegeven is. Aan de boodschap van wat God van ons verlangt gaat vooraf de verkondiging van wie Hij voor ons is. Radicale woorden wortelen dan ook in het openbaar worden van Gods levenwekkende barmhartigheid en zijn onopgeefbare trouw. Hij die ons roept is dezelfde die in zijn vergevende liefde ons draagt.

Zo hebben wij ons steeds weer te herinneren dat de Heer die de onverbreekelijkheid van het huwelijk als onopgeefbaar verkondigt, dezelfde is die de vrouw die overspel pleegde aan de steniging doet ontkomen (Johannes 8, 1-11). Met vrede begroet de verrezen Heer de leerlingen, die hem op zijn kruisweg verlaten hebben en de voorman der apostelen die hem verloochend heeft, wordt in het licht van Pasen in zijn ambt hersteld (Johannes 20, 19-23 en 21, 15-23). De zijnen leven van wat hij geeft. Verlost uit de greep van het verleden worden zij op de weg van zijn toekomst gebracht. Aan de tafel van zijn brood en beker geeft hij ons daaraan deel. En hij is daar voor beiden, gehuwd en gescheiden.

Gebed van de inzegening

*Almachtige en barmhartige God,
Gij hebt de mens geschapen
naar uw beeld en gelijkenis.
Als man en vrouw hebt Gij hen aan elkaar gegeven
om door liefde en trouw uw Naam te verheerlijken.
Gij geeft door uw genade,
dat wij in het verbond van man en vrouw
een afbeelding mogen zien
van de levensgemeenschap van Christus met zijn kerk.*

*Wij bidden U:
stort uw overvloedige zegen uit
over deze man en deze vrouw;
vervul hen met uw heilige Geest
en laat uw liefde over hen zijn
als een mantel om hun schouders,
als een kroon op hun hoofden
en als een vuur in hun harten.
Zegen hen in al hun denken, doen en laten,
bij dag en bij nacht,
in vreugde en verdriet,
in rijkdom en in armoede,
in leven en in sterven.
Bescherm hen tegen alle onheil,
en laat hun huis zijn
een woonplaats van vrede en trouw.
Breng hen uiteindelijk thuis
in uw hemelse bruiloftszaal,
waar al uw heiligen zich voor altijd verheugen
in uw oneindige liefde.
Door Christus onze Heer. Amen.*

*Weest zo aan elkander toegewijd
in een heilige verbondenheid
en de zegen van de almachtige God,
Vader, Zoon en heilige Geest,
dale over u en blijve altijd met u. Amen.*

Commissie voor de Liturgie 1987

Gezegend om tot zegen te zijn

Dat het op een trouwdag niet alleen gaat om het afsluiten van een contract en het vastleggen van afspraken, blijkt al uit de riten waarmee de huwelijkssluiting in de verschillende tijden en culturen gepaard gaat. Dat hier meer dan het gewone in het geding is, heeft vanuit het bijbels getuigenis in de kerken in de loop der eeuwen een eigen liturgische uitdrukking gekregen. In het sacrament van de huwelijksinzegening wordt het verbond voor het leven in verband gebracht met het paasgeheim van de schenkende en vergevende liefde van God, zoals elk ander sacrament dat in andere situaties betuigt. In het licht van die zegen wordt het huwelijk als een gave gevierd en als een opgave aanvaard.

*"Als man en vrouw hebt Gij hen aan elkaar gegeven
om in liefde en trouw uw naam te verheerlijken.."*

Zo bidt het zegeningsgebed, wanneer gehuwden op weg worden gezonden. Midden in het proces van menselijke keuzes en afgewogen verantwoordelijkheden wordt hier verwondering uitgesproken over wat ons gegeven wordt: mensen die elkaar ontvangen als een geschenk. De belofte die de een tegenover de ander aflegt is een element in elke rite, maar de dankzegging is er vooral om de belofte die de mensen van elkaar ontvangen mogen en die zij door God gezegend weten.

Tegelijk spreekt de liturgie hier uit, dat het huwelijk niet een doel in zich zelf is, maar dat het ook een doel heeft en heil bemiddelt. De zegening is verbonden met een zending. Het is goed als

mensen geluk in elkaar vinden en elkaar gelukkig maken, maar het huis dat zij met en voor elkaar zijn is tevens een onderkomen voor anderen. Van de huwenden wordt gevraagd "verantwoordelijkheid te aanvaarden voor allen die u worden toevertrouwd". Daarbij is aan kinderen te denken, maar in de geloofsbrieven van de kerk, zoals in Hebrëen 13, 1-4, wordt het in ere houden van het huwelijk in één adem genoemd met de broederlijke liefde binnen de gemeente, met de gastvrijheid ten opzichte van anderen, met het gedenken van de gevangenen.

Meer dan voorheen gaat de in 1987 vernieuwde liturgie ervan uit dat de inzegening in het kader van een eucharistieviering plaats vindt, ook al hoeft die mogelijkheid niet altijd de voorkeur te hebben. Wel wordt daardoor duidelijker dat het huwelijk als brandpunt van liefde en trouw deel uitmaakt van een groter geheim en in het teken staat van de eenheid die allen omvat. Het kan ons er ook voor behoeden om het ongehuwd blijven uitsluitend negatief te zien, alsof er geen genadegaven aanwezig zijn in andere relaties of in de toewijding van ongehuwden in de dienst aan God en de mensen. De sacramenten van doop en eucharistie verbinden allen door de liefde van God in het ene lichaam van de kerk. De levensverbintenis van man en vrouw is binnen die gemeenschap een bijzondere roeping; zij wordt opgenomen in het verheerlijken van de naam van God door allen die in Christus gedoopt zijn.

Als het onverbreekelijke gebroken is

Kerken hebben in alle tijden en in deze tijd opnieuw, bevestigd dat de onverbreekelijkheid wezenlijk is voor het trouwverbond, dat het huwelijk een verbintenis voor het leven is. Met de bijbel hebben christenen echter weet van het menselijk falen. Er is in de kerken de worsteling om in het reine te komen met de ontwrichting van huwelijken en het zoeken naar een pastorale weg met hen, die hun trouwbeloften niet konden waarmaken. Daarbij gold en geldt enerzijds de zorg voor het hooghouden van het ideaal en het beschermen van de waarden van het huwelijk, anderzijds de zorg voor de mensen die,

hetzij direct, hetzij indirect te lijden hebben onder een scheiding en erdoor ontredderd raken.

Al in de vroege kerk wordt in dit verband eraan herinnerd, dat als een schip in zwaar weer terecht komt, het voor de bemanning een moeilijke maar soms onvermijdelijke keus is om de lading overboord te zetten terwille van het behoud van mensen. Wel heeft het schip daardoor het oorspronkelijke doel van de reis gemist. Zo moet het besluit tot echtscheiding soms aanvaard worden, wanneer bij de partners de vervreemding van elkaar rampzalige gevolgen heeft voor de betrokkenen en hun kinderen of wanneer er geen uitzicht is op herleving van een doodgebloede relatie.

Gegroeid is het inzicht dat het met het wezen van de liefde in strijd is om mensen tot een huwelijk te dwingen, maar evenzeer om hen te dwingen in een huwelijk te blijven, als de verbondenheid ontkend wordt. Het heeft geen zin en het is ook niet de zin van het evangelisch gebod om partners te achtervolgen met de absolute eis van de onontbindbaarheid, als van het huwelijk alleen een façade overeind staat en van liefde en trouw slechts schijn gestalten resteren. Daarom mag de herderlijke zorg van de kerkgemeenschap zich niet afzijdig houden als er in zulke situaties naar een nooduitgang gezocht wordt; ze zal mensen bijstaan om de gebrokenheid te aanvaarden en vertrouwen terug te winnen. Het is soms moeilijk, maar niet mensonwaardig om een mislukking te erkennen.

Natuurlijk kan er lichtvaardig en onwaardig tot echtscheiding worden overgegaan, alsof het een makkelijke vluchtweg is om roeping en verantwoordelijkheid te ontlopen of een middel om van bepaalde voorzieningen oneigenlijk te profiteren. Dat mag ons niet doen vergeten dat anderen door nood gedwongen naar deze uitweg hebben moeten zoeken en door spanning en ontreddeering zijn heengegaan, voordat zij de moed vonden om tot een uiteengaan te besluiten.

Pastores en anderen die aan de binnenkant van woningen geroepen worden mochten er wel getuige van zijn hoe, dwars door stor-

men heen, ook binnen bestaande huwelijken een nieuw begin gevonden kon worden. Wat in de bijbel en voor sommigen in onze dagen de enige aanvaardbare reden voor een echtscheiding lijkt te zijn – de seksuele ontrouw – bleek in menige relatie een breuk die geheel werd en een wond die genezing vond. Waar hulpverleners de weg van trouwbetoon in andere moeilijke situaties als onbegaanbaar beschouwden, zijn mensen die weg gegaan en hebben gedaan wat ondenkbaar was. Over het aantal echtscheidingen lezen we in de statistieken; voornoemde dingen voltrekken zich veelal in het verborgene. Daarom is het goed om gehuwden ook bij hun onderweg zijn te gedenken en met hen te danken als er gedenkdagen te vieren zijn, niet vanuit de triomfantelijkheid om wat bereikt werd, maar in de verwondering om wat ons toegereikt werd, wat we ontvingen van God en de mensen.

Hertrouw en kerkelijke inzegening

Er is in de kerk in het algemeen en ook in onze kerkgemeenschap meer aandacht gekomen voor de problemen van de echtscheiding. In de parochies wordt ernaar gestreefd nabijheid te schenken aan hen die gescheiden zijn, maar er is geen eenstemmigheid bij het beantwoorden van de vraag of bij het aangaan van een nieuwe verbintenis de huwelijksinzegening op dezelfde wijze mogelijk en verantwoord is als bij de eerste huwelijksluiting. In de katholieke kerk van het westen werd vastgehouden aan het onherroepelijke van eenmaal gegeven trouwbeloften. In de reformatorische kerken is eveneens zeer terughoudend gereageerd, al zocht Luther reeds naar een uitweg, met name voor hen die in de steek gelaten waren door hun levenspartner en die naar zijn mening toch niet gedwongen konden worden levenslang ongehuwd te blijven. In de orthodoxe kerken wordt met het accepteren van het feit dat er huwelijksontbinding is, ook de mogelijkheid open gehouden van een ander huwelijk en de kerkelijke inzegening daarvan, al wordt dat niet als vanzelfsprekend beschouwd. In de anglicaanse kerkgemeenschap heeft zich een dergelijke gedragslijn ontwikkeld. ^{noot}

In onze oud-katholieke traditie is er steeds de nadruk op gelegd dat de kerk noch huwelijken sluit, noch huwelijken ontbindt. De geldigheid van een huwelijk hangt dan ook niet af van kerkelijke erkenning. Daarom werd het huwelijk van hen die hertrouwden ook niet ontkend; wel werd het bedienen van de huwelijksinzegening in strijd geacht met de diepste betekenis van het sacrament.

Daartoe aangespoord vanuit de kerk, en recent door onze synode, hebben we ons met de geestelijken op deze vragen beraden. Daarbij zijn wij tot het inzicht gekomen dat we met de katholieke kerk van het oosten ruimte kunnen laten voor de mogelijkheid om het sacrament van de huwelijksinzegening te bedienen, ook daar waar een van de partners of beiden eerder een huwelijk aangingen, dat inmiddels ontbonden is. Het ontvangen van deze huwelijksinzegening onder zulke omstandigheden is geen vanzelfsprekendheid, laat staan een recht, dat op te eisen valt. Wel menen wij dat wij als kerk evenmin het recht hebben om deze huwendes bij voorbaat uit te sluiten van de sacramentele tekenen, wanneer zij in het besef van de tegenstrijdigheden, met aanvaarding van de verantwoordelijkheden en in oprecht geloof, om de inzegening van hun huwelijk vragen.

Hier zal het sacrament van de verzoening bediend kunnen worden, want ook van een stukgelopen relatie mogen mensen krachtens het evangelie van Jezus bevrijd worden om een nieuwe roeping te ontvangen. Is de vreugde van elke sacramentsbediening trouwens niet daarin gelegen, dat we niet worden beoordeeld op wie we waren, maar vooral aangesproken worden op wie we in het licht van Gods belofte zullen zijn? De kern van elke kerkelijke viering rondom een huwelijk zal daarom niet alleen aandacht hebben voor de twee mensen die trouwen, maar bovenal verwijzen naar de Heer die sterker is dan onze zwakheid en in zijn barmhartigheid groter is dan onze schuld.

Wanneer kerken ruimte bieden op die terreinen waar eerder strengere regels golden, kan de mening post vatten dat er niet langer

wordt vastgehouden aan heilige beginselen. Als de huwelijksinzegening na echtscheiding mogelijk wordt, kan de gedachte ontstaan dat het huwelijk tot een voorlopig en tijdelijk partnerschap is gedegradeerd. Ook bij hertrouwen laat de liturgie der kerk er evenwel geen twijfel over bestaan dat onvoorwaardelijke trouw het hartsgeheim van het huwelijk is. Daarom gaat het "in den beginne" en daartoe worden huwenden door God gezegend en op weg gezonden.

Gaande in het voetspoor van het bijbels getuigenis en in verbondenheid met de geloofstraditie hebben christenen in onze samenleving een stempel gedrukt op de huwelijksvormen en mede de normen bepaald. In de huidige tijd is deze invloed op de maatschappelijke ontwikkelingen geringer en dat kan tot gevolg hebben dat hetgeen voorheen als een onaantastbaar en sluitend geheel werd gezien, in losse elementen uiteen schijnt te vallen. Van waarden en gebruiken worden brokstukken aangetroffen die zich niet zo gemakkelijk laten invoegen in nieuwe ontwikkelingen en ervaringen. Dat wil niet zeggen dat binnen de kerken er een stormvrij gebied is. Ook daar zijn vragen gerezen en voltrekken zich bewegingen die om bezinning en heroriëntatie vragen.

Uw bisschoppen hebben met deze brief daaraan een bijdrage willen geven. Wij zijn er overigens van doordrongen dat we staan midden in processen die allerminst tot rust gekomen zijn. Voorts hebben we ons bij het schrijven van deze brief vooral laten leiden door vragen, die vanuit bepaalde situaties gesteld werden. Er zijn nog andere vragen die u en ons bezig houden in dit verband. Ook daarin zullen we naar wegen moeten zoeken.

Als vertrouwde kaders wegvallen zijn we meer dan ooit aangewezen op eigen gewetensvolle verantwoordelijkheid. Dat hoeft geen eenzaam avontuur te worden. Wij zijn immers tot hulp voor elkaar bedoeld en hebben elkaar nodig ook op de manier waartoe een apostolisch woord ons aanspoort (Efeziërs 6, 18-20) en dat gezang 550 aldus verwoordt:

*En bidt dan in de Geest
voortdurend voor elkaar
God die de harten leest
dat Hij u wel bewaar'!*

Gegeven te Utrecht en Haarlem,
op de feestdag van de H. Mattias,
apostel, 25 februari 1992.

≙ Antonius Jan Glazemaker
aartsbisschop van Utrecht

≙ Teunis Johannes Horstman
bisschop van Haarlem

---

noot

De kerk dient een ondersteunende gemeenschap te zijn. Zij moet gelegenheid geven voor genezing en herstel van hen die weten dat zij vergeving en vernieuwing nodig hebben. Zij moet helpen de mensen te helen. Zij moet een gemeenschap zijn van boetvaardige zondaars, die in staat zijn andere zondaars te accepteren en te verwelkomen, omdat allen alleen maar tot de kerk behoren dankzij de genade van God.

Dit geeft in de praktijk echter moeilijkheden omdat de kerk ook, en terecht, getuigenis tracht af te leggen van christelijke maatstaven en men aanstoot kan nemen aan de ondermijning van die normen door hen, die daar al te duidelijk niet aan voldoen.

Het conflict tussen deze openheid voor zondaars en het getuigen tegen de zonde wordt het meest klemmend gevoeld door de geestelijken en in het bijzonder de bisschoppen. Enerzijds staan zij voor de strenge eisen van het evangelie, anderzijds willen en moeten zij pastorale zorg betonen aan hen dit tekort zijn geschoten en zich soms persoonlijk door de kerk afgewezen voelen.

Deze spanning in het hart van de christelijke gemeenschap kan opbouwend zijn, mits allen daar begrip voor hebben en die spanning aanvaarden en delen.

Lambeth Conferentie
Anglicaanse kerk 1978